

*Душан Николиш**Институт за криминолошка и социолошка
истраживања, Београд*

РАТОВАЊЕ БЕЗ РАТА – БУДУЋНОСТ (ИДЕАЛ) АМЕРИЧКЕ ДОМИНАЦИЈЕ СВЕТОМ?*

Сажетак

Велики и древни кинески војни мислилац, стратег и филозоф Сун-Цу, у својој књизи из 5. века пре нове ере, *Умеће ратовања*, у одељку „Офанзивна стратегија“, написао је да је „подјармити непријатеља без борбе – врхунац уметности и вештине ратовања“. Ова мисао и максима Сун-Цуа чини се да је, на почетку 21. века, на путу да се потврди у планетарним оквирима у виду америчке концепције контроле и доминације у већини битних светских геополитичких региона (изузев огромних - русоазијског и кинеског) као и кроз кључне глобалне економске, финансијске, технолошке, ИТ, инфокомуникационе и пропагандне и масмедијске токове у које је уграђена најновија америчка информациона, комуникациона и компјутерска глобална моћ. Већ данас, да се и не помиње будућност, Сун-Цуова максима добија најшире могуће значење – у смислу подчињавања „остатка света“ и господарења њиме без борбе, „мирољубивим“ путем, на „меки“ начин, присилним прилагођавањем, амалгамирањем света владајућем вредносном систему, интересима, потребама, институцијама америчке суперсиле - као врхунца вештине.

Високотехнолошка и високософистицирана револуција у оружаном снагама САД, посебно развој свеобухватног, интегрисаног глобалног „система система“ (C4I2), детерминише нови облик, карактер, смисао и задатак глобалне војне моћи САД за 21. век.

* Рад је део пројекта бр. 47011 Института за криминолошка и социолошка истраживања кога финансира Министарство за просвету и науку Србије.

Америчко вођство и надмоћ у области „система система“ омогућује Сједињеним Државама нову, налик сунцуовској, форму и нови извор глобалне војне и политичке моћи – тзв. меку моћ, као способност (пре)обликовања света и контроле над њим без примене класичног рата. Вођење рата – „чврста моћ“, као што је људима вековима знано, на путу је да постане додатак, допуна, испомоћ „мекој моћи“, или, пак, крајње средство утицаја и моћи.

На трећем или четвртном таласу револуције у америчком цивилно-војном научно-технолошком сектору, рађа се важна промена, и ново одређење, самог смисла суштине и будућности рата и ратоводства. Растући значај добијају радикално нове форме рата и ратоводства – као што су несмртоносни рат, виртуелни кибернетски рат и сл., стварни рат у облику виртуелне стварности или доктрина тзв. меког убијања у несмртоносном рату.

Кључне речи: САД, рат, Сун-Цу, америчка глобална доминација, војна моћ, мека моћ, „систем система“ САД, високотехнолошка револуција у војној области САД, несмртоносни, виртуелни рат.

КЛАРКОВ АМЕРИЧКО-НАТОВСКИ ВИСОКОТЕХНОЛОШКИ ВАЗДУШНИ РАТ ПРОТИВ СРБИЈЕ, КАО ПРОЛОГ

У Сједињеним Државама 2001. године објављена је, а код нас 2003. преведена, књига пензионисаног америчког генерала са четири звезде Весли Кларка под насловом „*Модерно ратовање. Босна, Косово и будућност оружане борбе*“.¹⁾ Кларк је од 1997. до 2000. године био је врховни војни командант НАТО-а, (функција коју по правилу, до данас без изузетка, заузима амерички генерал) и главни креатор и оперативни стратег рата који су 1999. године водиле САД, уз политичко-војну и дипломатску подршку држава чланица НАТО-а, (или, пак, рата који је водио НАТО, са САД на челу) против европске државе Србије, тада, са Црном Гором, под именом СР Југославија.

Књига генерала Кларка је дневничко-мемоаристичког карактера. Без обзира на свој наслов, она је - својим дескриптивним садржајем и начином и стилем излагања, очито намењеним најширем читалачком аудиторијуму („контроверна и врло читљива“, како пише на корицама књиге) - од маргиналног значаја за професионалне војнике - војне мислиоце, војно-безбедносне теоретича-

1) Весли Кларк, *Модерно ратовање. Босна, Косово и будућност оружане борбе*, Самиздат Б-92, Београд, 2003.

ре, стратегије, команданте, оперативце, за експерте и аналитичаре. Уосталом, војно-стручни, „техничистички“, оперативни као и концепцијско-доктринални аспекти, димензије и искуства овог рата обрађени су и изанализирани у бројној међународној и домаћој војној литератури и периодици.

Кларкова књига је нешто „употребљивија“ за истраживање међународних политичких, дипломатских и безбедносних односа будући да су Кларков положај и функција били и војне али исто тако, упоредо и заједно са Соланом, и политичке и дипломатске природе. Аутор на тај начин „инсајдерски“ нуди читаоцу увид у сложеност и међузависност политичке и дипломатске природе унутрашњих односа и проблема у самом НАТО-у, између врховног војног команданта НАТО-а (тј. војне команде НАТО-а, у Монсу) и америчког Пентагона (командант НАТО-а је истовремено подређен и своме Министарству одбране у Вашингтону), између Вашингтона и Брисела, политичког седишта НАТО-а, односно „остатка НАТО-а“ (у НАТО-у де факто постоје две команде, два центра војног и политичког одлучивања - Монс/Брисел и Вашингтон, тј. Председник САД и Пентагон), између Вашингтона и појединих чланица НАТО-а, између Вашингтона и Брисела са једне стране и Русије и ваннатовских држава, са друге стране. Но, и ту Кларково виђење ствари, компетентном читаоцу експертски оспособљеном за разумевање оних најбитнијих димензија и „тајни“ међународних односа, упућеном у значајан број озбиљних, дубинских, па и лудичких, радова и студија, служи само као једна успутна, занимљива, интригантна референца.

Међутим, оно што је за аутора овог рада најзначајнији, највреднији допринос Кларка у његовој књизи јесте генералова потврда, признање да је двоипомесечно бомбардовање државе Србије (и делимично Црне Горе – нека војна постројења) било – рат. Иако у самој посвети књиге генерал пише „требало је да слаavimo успех који смо постигли, али пошто оно у чему смо учествовали нисмо могли назвати ратом, онда ни оно што смо постигли нисмо могли назвати победом, мада то јесте била победа“, признање генерал да су САД и НАТО водиле рат против Србије експлиците је, у контексту књиге, изнето десетину и десетину пута.²⁾

Не улазећи у спектар Кларкових циљева рата и оправдања и изговора, „аргумената“ за његово планирање и вођење – борба (оружјем, дакако) против српског „етничког чишћења“, „прогона“, „убијања албанских цивила по селима“, „бруталне репресије“, „зверстава“, итд., горња напомена и дистинкција је вишеструко ва-

2) Видети, примера ради, странице: 221, 255, 256, 260, 266, 286, 293, 296, 297, 299, 302, 324, 325, 328, 331, 338, 339, 346, 349, 352 итд.

жна. Прво, због тога што је у америчкој научној и публицистичкој продукцији, посебно оној „службеној“ (која заступа и оправдава интересе естаблишмента САД), за оно што су САД и НАТО војно чинили у Србији 1999. године, готово немогуће пронаћи израз и појам – рат, који је од почетка једноставно проскрибован. Уместо тога, у оптицају су појмовни еуфемизми као на пример: „војна кампања“, „војна операција“, „војна акција“, војни „сукоб“, војни „напади“, војни „подухват“, „хуманитарна (војна) интервенција“, „превентивна, ’приемптивна’ интервенција“, и сл.³⁾ Само понегде се може, па и код Кларка, наићи и на формулацију „рат на Косову“, или чак „рат за Косово“, што је, такође, својеврсни и, наравно не случајни, наметнути политички, географски и војни еуфемизам. (Јер, примера ради, бомбардовани градови Нови Сад, Панчево, Београд, Чачак, Ниш, Врање, итд., нису градови на територији српске покрајине Косово и Метохија, већ на територији Србије.)

Друго, о томе да се радило о рату, говори онај који је тај рат планирао, припремао, организовао и оперативно водио. Генерал Весли Кларк спада у сам врх најшколованијих, најобразованијих и најбољих генерале оружаних снага САД формираних после америчког војног, политичког и моралног пораза у рату против Северног Вијетнама и против ослободилачког покрета Јужног Вијетнама, средином седамдесетих година 20. века. Последњег и највећег пораза САД после Другог светског рата до данас. Може се с великом сигурношћу претпоставити да велика амбиција, способност као и официрска част и етика, нису дозволиле Кларку да о рату, за који је темељно школован и припреман и за којим је, мање или више скривено, жудео, говори као о не-рату.

Треће, Кларково изјашњавање о томе да се радило о рату, иако он формално није објављен као рат (класична објава рата, ратног стања, чини се да је одавно застарела пракса), али за који постоје одлуке НАТО-а и САД, имплиците је признање и потврда тога да је то био рат вођен кршењем међународној јавног права, међународног ратног права, Повеље УН, па и Статута НАТО-а, будући да Србија није војно напала, нити на било који начин угрози-

3) За шире сагледавање и упознавање ових, и других, форми ратова(ња) које Сједињене Државе воде у новије време у склопу своје глобалне међународне политике и стратегије, као и ради бољег разумевања разноликих аспеката и димензија ратова(ња), између осталих бројних новијих извора, консултовати: Ноам Чомски, *Нови милитаристички хуманизам. Лекције Косова*, Филип Вишњић, Београд, 2000; *Хуманитарне војне интервенције* (приредили Ј. Бабић и П. Бојанић), Службени гласник, Београд, 2008; Мајкл Волзер, *Праведни и неправедни ратови. Морални аргумент са историјским примерима*, Службени гласник, Београд, 2010; Марк Амстуг, *Међународна етика. Глобална политика: појмови, теорије и случајеви*, Службени гласник, Београд, 2008; Грегори Копли, *Уметност победе. Како друштва опстају и напредују*, Службени гласник, Београд, 2008.

ла, ни једну чланицу ове војно-политичке алијансе. У хипотетички сасвим другим историјским околностима, са другачијом „конфигурацијом“ победника-пораженог, овај рат би био правно третиран као агресија, као ратни злочин а његовим најодговорнијим политичким и војним лидерима било би суђено као ратним злочинцима.

Четврто, Кларково признање је важно и због тога што оно говори о томе, и потврђује, да се радило о рату иако је у питању био „само“ ваздушни, дакако војно-технолошки, високо софистициран рат, а не и копнени и, што се иначе апсолутно испушта из вида, вођен оружјима која су својевремено пројектована, реализована и стално усавршавана за вођење рата пре свега против друге глобалне суперсиле СССР-а који је таква или слична оружја такође поседовао. Дакле, ради се о томе да је и такозвана ваздушна кампања, „чисти“ рат са велике дистанце и без сопствених људских жртава, коме се слабија, нападнута земља технолошки не може супротставити, са „колатералним“, „успутним“, „узгредним“ људским жртвама нападнуте државе – рат. Модерни, како сам Кларк каже, или постмодерни, постхеројски⁴⁾, високотехнолошко нововарварски.⁵⁾ Другим речима, генерал и врховни командант НАТО-а, Кларк није могао себи допустити „аболирање“ оваквог једног рата, ратовања и његовог свођења на пуку кампању, акцију.

Два макроисторијска и војно-стратешка и геополитичка разлога одлучујуће су у последње две и по деценије утицала на САД да улажењем у ратове (од првог рата против Ирака, 1991. године, па до актуелног у Авганистану) против слабијих, или чак инфериорних и по правилу не-нуклеарних непријатеља, а ради задовољења својих интереса, те ратове и концепцијски и доктринарно и стратегијски, оперативно, тактички и технички у све већем степењу воде као „ратове звезда“. И – добитнички.

Први је – синдром вијетнамског пораза, па и понижења (тзв. империјално повлачење), који је код америчког политичког и војног естаблишмента развио и учврстио свест о томе да се слично у будуће више не понови. Односно, да би једини рат који би САД могле водити морао за њих бити само добитнички рат.

Други разлог је – америчко „ослобађање“ од синдрома опасности од ратне (а она по дефиницији представља и нуклеарно-катаклизмичку опасност) претње Совјетског Савеза/Русије, како у глобалним тако и у регионалним оквирима. То је омогућило преусмеравање, трансфузију војних капацитета, посебно високотех-

4) Смиља Аврамов, *Постхеројски рат Запада против Југославије*, Идиј, Ветерник, 1997.

5) Душан Николиш, „Рат високотехнолошких трансатлантских варвара са Запада против СР Југославије 1999. године“, *Војно дело*, ратно издање, Београд, 1999.

нолошких - изграђиваних и димензионираних за вођење рата у глобалним размерама против друге суперсиле, у остале светске и, показале се, европске, балканске, регионалне оквири. Договори са СССР-ом/Русијом о стратешком нуклеарном разоружању, демисионирање СССР-а као светске политичке суперсиле из глобалних и европских односа,⁶⁾ геополитичке и војностратегијске последице тога, поставили су основе Сједињеним Државама за улажење у низ регионалних ратова и интервенција вођених најнапреднијом и најкупљом војном технологијом уз сопствене минималне људске жртве.

Оваква једна геополитичка и „филозофска“ преоријентација америчке политике употребе рата и, уопште, вештине, смисла и „уметности“ ратовања на почетку 90-тих година прошлог века у циљу испуњења императива глобалне владавине, хегемоније и моћи, имала је своју претходну, или упоредну, теоријску концепцијско-доктринарну и стратегијску припрему унутар академског, научног војно-безбедносног комплекса САД. Искристалисала се нова војна моћ Америке за наступајући 21. век као инструмент јед-

- 6) Прави узроци и разлози нестанка СССР-а и, доцније, Русије као суперсиле у међународним односима у годинама 1990-1992, сигурно су сложени, но, истовремено, могу бити и једноставни и лако објашњиви. Чињеница је да је СССР (Русија) престао да буде суперсила, тј. престао да утиче, да одлучује, да делује и да се понаша као суперсила (и да га други, а посебно велики ривал, таквом доживљавају), онда када је изгубио политички утицај, ауторитет и моћ суперсиле. Односно, онда када је изгубио-испустио (самоукинуо?) капацитет и улогу светске политичке суперсиле и поред и тада, и данас, сачуване глобалне нуклеарне, стратегијске моћи суперсиле; задржаног статуса космичке суперсиле; снажног научно-технолошког комплекса велике силе; статуса и привилегије сталног члана Савета безбедности УН са правом вета, и упркос стању економије које се није драстично разликовало од онога из деценије која је преходила. (Међу објективним узроцима губитка политичког утицаја, деловања и улоге СССР-а/Русије као глобалне суперсиле преостали су још политички, идеолошки, геополитички и војностратегијски губитак Источне Европе, као и губитка сопствених територија озваничен у виду новостворених држава на ободу земље. Но, остаје питање да ли су губици ових компоненти политичке моћи и утицаја могли, или морали, бити јачи од претходно изнетих елемената).

Политички статус, карактер и улогу суперсиле СССР је први пут изгубио (самоиспустио) онда када је престао на то да се прва озбиљна међународна криза после пробијања Берлинског зида, у једном од најважнијих светских региона – на Средњем Истоку, покуша решити ратом, применом супериорне и несразмерне војно-технолошке силе и надмоћи Запада, под америчком ауторитетом и вођством, и са политичким и међународноправним “благословом” Савета безбедности УН и вето апстиненцијом СССР-а. Самоодрицање од политичког ауторитета, статуса и утицаја суперсиле, СССР (Русија) потврдили су и “оверили” у кризама које су следиле, овога пута у срцу Европе. У кризи разбијања/ распада Југославије и грађанског рата у њој, која је резултирала америчко-натовским интервенционизмом против Републике Српске Крајине и Републике Српске - држава српског народа насталих у том рату, а кулминирала ратом против СР Југославије (Србије) и америчко-натовским војним и геополитичким инсталирањем на Балкану и успостављањем контроле над њим. Ишчезавањем СССР-а (Русије) као суперсиле из светске структуре равнотеже моћи и њиховим пристајањем на статус и улогу само једне од великих европских сила, нестао је и вишедеценијски европски и глобални војно-безбедносни и (гео)политички систем биполарне равнотеже силе, моћи и утицаја.

ног будућег господарења светом – без рата. Досадашњи високотехнолошки супериорни, „чисти“ ратови САД (сви против нунуклеарних противника) у протекле две деценије, од нестанка глобалног и европског биполарног система равнотеже моћи две суперсиле и њихових војнополитичких блокова, могу се схватити као својеврсна припрема, као тестирање и симулација за један будући „идеал“ – вођење и добијање ратова без рата. Бар не онаквог какав је до сада био познат.

АМЕРИЧКО СУН-ЦУОВО НАСЛЕЂЕ - „ФИЛОЗОФСКА“ ПОТКА

Древни кинески војни мислилац, стратег и филозоф *Сун Цу*, у своме до данашњих дана непревазиђеном делу *Умеће ратовања*, између осталог, написао је да је “најбоља политика у рату заузети државу нетакнуту, без крви...; Разрушити је, инфериорно је у односу на ово; Заробити војску непријатеља боље је него уништити је; Најгора политика је напасти градове. Нападни градове само онда када не постоји друго решење... Јер, задобити стотину победа у стотину битака није врхунац вештине. *Подчинити непријатеља без борбе, врхунац је умећа ратовања.*“ (курзив Д.Н.)⁷⁾

Ова последња Сун Цуова мисао могла би се узети и за квинтесенцију укупне његове филозофије ратоводства. Њена свежина, актуелност и порука готово да је трајна и обновљива. Своју потврду она је нашла и у 20. веку, додуше не толико у највећем делу његовог трајања које је било обележено вероватно најстрахотнијим уништењима људи и добара у историји човечанства, колико ју је нашла на самом његовом истеку, на смени векова и миленијума, а налази је и наћиће је у све већој мери у деценијама пред нама. Али, у једном ширем схватању тумачењу ратовања, с једне стране, и у глобалним, планетарним размерама, с друге стране. Гледано из угла онога што се од 1990. год. збило са једном од тадашње две глобалне (гео)политичке и војне суперсиле из друге половине двадесетог века - СССР-ом (и онога што се догађало са њеном наследницом Русијом), и са другом преосталом суперсилом из биполарног међународног поретка, суперсилом униполарног међународног поретка 90-тих година прошлог века - Сједињеним Државама, могло би се доћи до закључка да Сун Цуова класична

7) Sun Tzu, *The Art of War*; Translated by Samuel Griffith, Forward by Liddell Hart, Oxford University Press (UNESCO collection of representative works, Chinese series), London, 1963, paperback edition 1971, стр. 77-78. Са овом књигом, насталом 500. године пре нове ере, Европа се први пут сусрела 1772. године захваљујући једном француском језуити-мисионару из Пекинга и париском издању превода.

мисао није “довршена” нити дефинитивна. Да ју је могуће допунити, иновативно проширити и довести до краја следећом нашом максимумом која би могла да гласи: *Учинити непријатеља да се без борбе (само)подчини, (само)подјарми, (само)покори, врхунац је умећа ратовања*. Нови европски, и светски, постбиполарни - униполарни, униформни, унисони политички, војно-безбедносни и геополитички поредак једне суперсиле - САД (која је била и његов *spiritus movens*) деведесетих година 20. века, наговаштавао је почетак будуће пуне потврде уводне Сун Цуове максиме на највишем могућем, планетарном, нивоу. Нови поредак проширио је максимумом концептом врхунске уметности, вештине и амбиције глобалног лидерства, контроле, владања и господарења САД (у околностима изгубљеног глобалног изазивача и противника) свим кључним светским геополитичким просторима. Проширио ју је и концептом доминантне, контролне позиције и улоге САД у свим суштинским међународним (како међудржавним, тако и транснационалним и трансвладиним) економско-финансијско-монетарним, научно-технолошким, информационо-комуникационим, пропагандно-масмедјским односима, процесима и кретањима.⁸⁾

Из угла *политичке и војне стратегије САД за ново, пост-совјетско, постхладноратовско, доба и из угла нове глобалне војне инфокомуникационо-компјутерске технолошке моћи у темељу ових стратегија*, (при чему између ове две димензије стратегије као да су избрисане разлике, одајућу утисак стопљености, спрегнутости у једну јединствену стратегију), *Сун Цуова мисао добила је најшири смисао и значење - смисао подчињавања света себи, без борбе. Овладавања светом “мирним”, “меким” путем кроз његово, изнуђено, саобраћавање друштвеним, менталним, политичким, демократским вредностима, обрасцима, институцијама, интересима и потребама владајуће суперсиле и владајућег трилатералног света, као врхунац вештине господарења*.

На делу је био почетак остваривања дуго припреманог, и са дугорочно, „визионарски“ постављеним циљевима, процеса „либерално-демократског“ уобличавања, амалгамирања и универза-

8) И у новом међународном поретку (светском друштву, свету нација, међународној заједници), на прелазу два века и два миленијума, наставиле су се тенденције и процеси глобализације, мултилатерализације, транснационализације, међузависности и обједињавања. Међутим, они су се одвијали, а и данас се у актуелном, транзиционом „мултиполаризованом униполаризму“ одвијају, кроз акције свођења, “утеривања”, унификације и стандардизације (истодобно и симплификације, схематизације) света и односа, како у њему, тако и у друштвима – државама, према једном унисоном цивилизацијском обрасцу постиндустријског, постлиберално-демократског, технолошки и војно надмоћног света трилатералне заједнице, савремене “свете алијансе” са Сједињеним Државама у језгру и на челу.

лизовања “остатка света” (остатка онога што су данас још државенације) према овом врхунском идеалном моделу. При свему томе, сериозном посматрачу се спонтано наметала једна асоцијативна историјска аналогија: као да смо били неми сведоци ренесансе, реафирмације и ширења технологије унутрашњег социјалног инжењеринга типа америчког “мелтинг пота”, познатог из историје стварања Америке, сада и у глобалним размерама, у међународним односима. Са својом политичком, привредном и војнотехнолошком (над)моћи и ауторитетом суперсиле без равноправног глобалног изазивача и супарника који би их могао угрозити у догледној будућности, Сједињене Државе су биле лидер тог процеса. (Према једном истраживању квантитативне процене моћи држава света у деведесетим годинама двадесетог века, на основу величине њихове територије, становништва, економске снаге, војне моћи, националне стратегије и националне воље за спровођење те стратегије, најближи конкурент Сједињеним Државама, које су на врху листе, била је Русија, са око 80 одсто укупне моћи САД, затим Кина, са 60 одсто, Јапан и Немачка, са око 55 одсто, итд.⁹⁾

АМЕРИЧКА ВОЈНА СИЛА ЗА 21. ВЕК - ГЛОБАЛНИ СМИСАО И УЛОГА

Два мега фактора и феномена детерминисала су и обликовала почетком деведесетих година 20. века смисао и нови глобални карактер, улогу и циљ војске САД као и правце војне доктрине и стратегије САД за последњу деценију 20. и за прве деценије 21. века.

9) Ray Cline, *The Power of Nations in the 1990s: A Strategic Assessment*, United States Global Strategy Council, University Press of America, Washington D.C., 1994. Аутор, дипломац и докторант са Харварда, обавештајац од каријере из Другог светског рата, у ЦИА од њеног оснивања, био је заменик директора за обавештајни рад (операције) у ЦИА (1962-66), помоћник државног секретара и начелник за обавештајни рад и истраживање у Сјејт Департменту (1969) и председник Савета за глобалну стратегију САД у Вашингтону.

Већ од агресије САД на Ирак у тзв. првом заливском рату 1991. године, сазнајно је и методолошки, постало недовољно и нефункционално више тумачити америчку глобалну улогу путем “класичних”, конвенционалних и делом превазиђених истраживачких категорија и инструмената као што су на пример: глобално лидерство, неоимперијализам, доминација, хегемонизам, интервенционизам, претња силом и примена силе, притиска, итд. Јер, гледано посебно из угла мале земље, када су САД у питању реч је о далеко озбиљнијој појави - о дугорочној планираној стратегијској замисли и намери преузимања регионалне и глобалне безбедности и, можда, судбине света у своје руке уз помоћ све снажније инфраструктуре моћи: војно-безбедносне и обавештајно-контролне; информационо-комуникационе и компјутерско-медијске; транснационалног капитала и трговине; светских финансија; положаја у Савету безбедности и лидерске улоге у НАТО-у.)

Први је био, ишчезавање СССР-а (Русије), и њеног војно-политичког савеза Варшавског пакта, као друге, „комплетне“ суперсиле и вишедеценијског контрапункта америчкој моћи; затим, о(п)станак САД, и НАТО-а, као једине целовите и неокрњене суперсиле: и нестанак равнотеже (гео)политичке моћи и утицаја суперсила, као основе постојања европског и глобалног међународног поретка биполаризма.

Друго лице овог историјског кретања је било с једне стране, ублажавање и знатно смањење совјетске/руске нуклеарне претње Америци (и обратно) и, с друге, битно смањена опасност и ризик од глобалног нуклеарног рата, “нуклеарне размене”, међу суперсилама, односно претње планетарним нуклеарним ратом и дуготрајним катастрофалним климатским и биолошким последицама новог, човеком изазваног, нуклеарног леденог доба (зиме) до кога би дошло “испуцавањем” чак и скромнијег дела нуклеарних арсенала САД и СССР-а (Русије). Компјутерски веродостојно симулирани и прорачунати сценарији нуклеарне зиме од стране научника с обе стране почетком и средином осамдесетих година, уз амерички авангардни, софистицирани војнотехнолошки програм ласерске стратегијске одбране постављене у Земљиној орбити из тог периода (Иницијатива за стратегијску одбрану - СДИ), одлучујуће су утицали на обе суперсиле, *посебно на СССР*, да прихвате даље лимитирање и редуковање стратегијских нуклеарних капацитета. Међутим, иако је за САД глобална нуклеарна ратна претња и опасност за изванредан, можда и дужи, период склоњена у други стратегијски план (споразуми са СССР-ом, односно Русијом, и недовољност капацитета кинеске нуклеарне претње), то није значило да се о њој и даље није размишљало и да се са њом није рачуна. Данас се то ради само на један мање грозничав начин и уз отварање нових могућности, приоритета и форми глобалног и регионалног војног, војно-политичког и обавештајно-безбедносног деловања помоћу најновијих врхунских технологија у геополитички и геоенергетски и ресурсно виталним зонама. Многи војни принципи, обрасци, институције и доктринарне и стратегијске парадигме САД из епохе биполаризма и времена опасности од општенуклеарног сукоба, постајале су постепено превазиђене и замењиване новим, адекватним епохи униполарног поретка једине суперсиле као и епохи војно-технолошке револуције “трећег таласа”.

Други мега фактор био је квалитативни скок, напредак на пољу информативно-телекомуникационе и компјутерске технологије, технологије нових материјала и сателитске технологије, односно високотехнолошко, софистицирано иновирање и трансформисање (револуционисање) оружаних снага САД које је довело

до прожимања и интегрисања свих војних система и подсистема и целокупне војне организације овим технологијама. Продор “технологија будућности” у оружане системе и војну организацију САД, упоредо са улогом једине и владајуће суперсиле и са уклањањем глобалне претње нуклеарним ратом, условили су појаву нових схватања (будућег) рата и улоге и природе оружаних снага и ратводства, као и нових војно-политичких концепција и стратегија. Штавише, међуигра и синергија ова два фактора створили су од Сједињених Држава врсту нове, орвеловски футуристичке бикомпозитне легуре, амалгама помоћу кога је примена Сун Цуове максиме и њене проширене, “планетаризоване” верзије, постајала могућа и остварива.

Према *Елиоту Коену*, професору стратегијских студија на Пол Нице Факултету за високе међународне студије Џонс Хопкинс Универзитета, “амерички војни планери су пре скоро десет година предвидели надлазећу револуцију у војној области. Једна таква промена ће отворити пут фундаменталном преуређењу стања америчких оружаних снага...” По њему, “*војно-технолошку револуцију ће уобличити моћне силе које воде порекло изван домена ратовања*. Штавише, она ће представљати врхунац у модерној војној организацији...” и, “само је (револуцију, прим. Д.Н.) САД могу потпуно искористити са својом огромном акумулацијом војног капитала, четири пута већом од војног буџета најближе силе и са непревазиђеном могућношћу интегрисања сложених технолошких система, Међутим, САД могу бити на челу револуције у војној области само уколико имају јасну концепцију о томе за шта желе да користе своју војну моћ.”¹⁰⁾

Џозеф Нај, професор Универзитета Харвард и својевремено председник Савета за националну обавештајну делатност САД и подсекретар министарства одбране за међународне односе, и адмирал *Виљем Оувенс*, ранији заменик начелника Здруженог генералштаба оружаних снага САД, сматрали су да је у свету који се муњевито мења, *информација*, особито *војна информација* “о крајње сложеним догађајима у великим географским областима, и њено прикупљање, класификовање, обрада, преношење и приказивање, *далеко важнија од самог вођења рата*”. *Војно-безбедносна информација* (као, уосталом, и политичка, финансијско-економска и научно-технолошка) о ономе што се дешава у свету, “постaje кључна роба и *најбитнији елемент и ресурс моћи* у садашњим међународним односима, исто онако као што су претња и употреба војне силе биле схваћене као кључни извор моћи у међународном систему који је био у сенци

10) Elliot Cohen, “A Revolution in Warfare”, *Foreign Affairs*, Vol. 75, No. 2. March/April 1996, стр. 37-41 и 51-52.

претње од потенцијалног судара суперсила.”¹¹⁾ (курзив Д.Н.) За Наја и Оувенса, “она земља која може најбоље да предводи информациону револуцију биће моћнија од било које друге. У догледној будућности”, по њима, “та земља је САД. Америка има очигледну моћ у војној сили и економској производњи. Ипак, њена суптилнија компаративна предност је њена могућност да прикупља, обрађује, шири информације и да делује на основу њих.” Захваљујући томе, “она доминира у важним комуникационим технологијама и технологијама обраде информација, као што су - надзор из космоса, директно емитовање, рачунари велике брзине, и поседује могућност да без премца интегрише сложене информационе системе.”¹²⁾

„СУН-ЦУОВСКА“ ВИСОКОТЕХНОЛОШКА РЕВОЛУЦИЈА У ОРУЖАНИМ СНАГАМА САД

Један од аутора који је деведесетих година својим свежим и продорним запажањима, сазнањима и истраживањима луцидно и надахнуто покренуо нови приступ месту и улози оружаних снага, оружју, рату и ратовању на прагу 21. века и у новом високо-технолошком “пејзажу” трећег технолошког, и цивилизацијског, таласа информационо-комуникационе и компјутерско-кибернетске револуције, био је *Алвин Тофлер*. У књизи *Рат и антират - Опстанак у освит 21. века*,¹³⁾ коју је написао са супругом Хајди након искустава из рата САД и западне коалиције против Ирака 1990-91. год. и после распада биполаризма, а уз помоћ око четрдесет сарадника и војних и цивилних експерата и научника са којима су обављени разговори, Тофлер је покренуо и отворио бројна изазовна питања, аспекте и димензије рата, као што су: његов смисао, облик и циљеви у новој епохи у којој се, под дејством револуционарних, “бикомпонентних” - геополитичких и војнотехнолошких, промена готово из корена мењају природа и улога рата и ратовања, што ће утицати и на будуће војне и политичке доктрине и стратегије.

У ери постбиполарних, постхладноратовских међународних односа, уместо некадашње једне, велике глобалне војне (ратне) претње за САД, јавља се дисперзија претње, њено разлагање, “уситњавање”. По Тофлеровима, дошло је до деглобализације, денуклеаризације, до “уситњавања” и “локализације” и регионализације рата и, следствено томе, до потребе “уситњавања”,

11) Joseph Nye, William Owens, “Americas Information Edge”, *Foreign Affairs*, Vol. 75, No. 2, March/April 1996, стр. 24.

12) Исто, стр. 20.

13) Alvin and Heidi Toffler, *War and Anti-War: Survival at the Dawn of the 21st Century*, Little Brown and Company, Boston, 1993.

“демасификације”, професионализације, високоспецијализације и технолозијације оружаних снага. Специјалне, тајне, “покривене” операције малих размера и ниског интензитета (али, у информационо-комуникационом смислу и по прецизности и разорности, високог интензитета) и специјалне јединице (прожете, подупрте и интегрисане софистицираним технологијама), све више добијају на значају као доминантна форма будућег ратовања. У 1992. години америчка команда специјалних операција располагала је са 42.000 војника у сва три рода, распоређених у 21 држави света са могућношћу употребе и у тактичке и у стратегијске сврхе. Тофлер је уочио да владе употребљавају специјалне операције и јединице у превентивне сврхе - за спречавање већег рата, за уништење оружја за масовно дејство, за политичке циљеве и то по релативно ниској цени. Међутим, он увиђа и то да их могу, и да ће их све чешиће, користити не више само државе него и нови транснационални, трансвладино актери ратовања малих размера - разне међународне агенције, организације, удружења, транснационалне корпорације, групе и покрети. “Они који сањају о једном свету који би био више мирољубив”, закључио је Тофлер, “морају заборавити на старе кошмаре нуклеарне зиме, и сместа почети да маштовито размишљају о политици, моралу и војној реалности специјалног ратовања (ратовања малих размера) у 21. веку.”¹⁴⁾

У свим ратовима које су САД водиле у протекле две деценије, од првог рата против Ирака 1991. године, преко рата против Србије 1999., Афганистана 2001. и Ирака 2003., па до Либије у 2011., америчка “космичка машина” добила је нову димензију - војна космичка, орбитална, сателитска командно-контролно-комуникационо-компјутерска, информационо-обавештајна инфраструктура (C^4I^2) за вођење рата на Земљи, смештена је у орбити и суштински зависи од војних сателита као платформи-релеја. “Рат против Ирака (1991. год., прим. Д.Н.) био је први пример у коме су борбене снаге биле у великој мери размештене, подржане, и под командом и контролом уз помоћ сателитских телекомуникација.”¹⁵⁾

14) Исто, стр. 97.

15) Пуковник Ален Кемпен, ранији начелник за политику ко-мандовања и контроле у Министарству одбране САД. Према изворима корпорације “Matra-Marconi Space UK Ltd.,” “то је био први стварни тест, у ратним условима, америчке космичке инфраструктуре вредне 200 милијарди долара, и прва потврда у борби војних улагања Француске и Велике Британије у космичку технологију, вредних једну милијарду долара.”

Коалиционе снаге су у рату против Ирака 1999. године имале непосредну корист од око 60 војно-обавештајних сателита, међу њима и: једанаест “Keyhole” сателита специјализованих за прављење суперпрецизних фотоса; затим, супертајних “Magnum” сателита за прислушкивање телефонских разговора; “LACROSE” сателита за прикупљање радарских слика; сателита “White Cloud”, за ложирање непријатељских бродова; “Jumpseat” сателита за детектовање страних електронских трансмисија и комуникација, као и

Космос је додао четврту димензију савременом ратоводству. Он има суштинску улогу без које је планирање и извођење било које значајније обавештајно-безбедносне или војне операције данас немогуће. Доминантна подела и јаз међу земљама у погледу њихове војне моћи је подела на оне које су космичке силе и које уживају све предности сателитске технологије, и оне које то нису. *Ратови епохе трећег таласа ће*, према Тофлеровима, *одлучујуће зависити од акција и дејстава изван и изнад Земље.*¹⁶⁾

Поред овога, у последње две деценије САД развијају, испробавају и увелико у ратовима примењују *тзв. паметна, интелгентна, аутономна оружја* којима се управља из велике удаљености и која поседују *високу, селективну прецизност*. (Крстарећи пројектил је већ постао обичан пример таквог оружја. Једном лансиран, он почиње да дејствује аутономно на бази претходно задатог програма). *Роботи-ратници*, или “механичке убице”, “идеални терористи” у све три борбена амбијента (“роботерор”) све више освајају простор и у размишљањима војних стратега и планера, креатора војне будућности.¹⁷⁾ „Коришћење робота за борбу у ратовима већ је у току. Летилице којима управљају роботи крстаре небом; роботи-војници контролишу нишане оружја на ратиштима; роботи-дроиди

од бројних других комуникационих, метеоролошких и навигационих сателита. Подаци према: А. Toffler, исто, стр. 98-99.

- 16) У војној и стратегијској лексци и теорији већ је афирмисан појам - “*Геополитика космоса*” који се објашњава новом стратегијском тријадом: ко влада орбиталним космосом, влада Земљом; ко влада Месецом, влада орбиталним космосом; ко влада тачкама J14 и J15 (равнотежним тачкама у којима су гравитационе силе Земље и Месеца на нули), влада системом Земља - Месец. (Антиципирајући неколико деценија унапред, амерички футуролог Џејмс Кантон види свеобухватну колонизацију свемира од стране Земљана. „Имаћемо могућност“, сматра он, „да се определимо за генетске надоградње за живот у ванземаљским условима...у новим боравиштима... Роботске колоније широм нашег сунчевог система...омогућиће нам да се бавимо космичком трговином широких размера...широм наше галаксије биће коришћено преко хиљаду роботских ванземаљских мисија...у области производње, откривања ресурса и комуникација.“ Džeјms Kanton, *Ekstremna budućnost. Najznačajnije tendencije koje će promeniti svet u narednih pet, deset ili dvadeset godina*, Clio (Opstanak), Beograd, 2009., стр. 349-350.)
- 17) Истраживачка лабораторија ратне морнарице САД развила је софтвер који омогућује роботима да рудиментарно расуђују и учесно излазећи на крај са неочекиваним ситуацијама. Проверен на симулатору, софтвер је “научио” да приземљи ловац F/A-18 “Hognet” безбедно на палубу носача авиона. Исти софтвер је могао да увећа способност авиона да избегне противавионски пројектил са 40 на 99 одсто. DARPA („Агенција Пентагона за авангардне истраживачке пројекте“) покренула је, још почетком осамдесетих година прошлог века, пројекат SHARC, истраживачког робота који сами одлучују и који се повезују у широку групу (један мега-робот) са међусобном комуникацијом и потенцијалном “колективном” свешћу, или, чак, колективном телепатијом. У дебатама међу научницима који раде на аутономним оружјима са способношћу независног одлучивања, јавља се и забринутост у вези са моралним и војним импликацијама: “Једном када саморепродукујуће ратне машине настану, њихово демонтажање може постати немогуће - он дословце могу бити изван контроле”. А. Toffler, исто, стр. 114-115, 117.

ће се у будућим ратовима борити и физички и у виртуелним сајбер световима, којима владају роботи-ратници“.¹⁸⁾

Међу факторима и разлозима који у све већој мери иду у прилог роботизацији и “сензоризацији” живе војне силе и ратишта су: висока цена рада плаћених војних професионалаца и специјалиста (економско-профитни мотив уштеде трошкова) и нуклеарно, биолошки и хемијски затровано ратиште. Међутим, најбитнији разлог за беге војне силе лежи у величини, у цени људских жртава које су, на пример, америчко друштво и његова јавност спремни да прихвате и поднесу у околностима, њима сасвим познате, изразите војне високотехнолошке супериорности и надмоћи коју САД остварују у односу на остали свет. За генерал-мајора *Цери Харисона*, ранијег шефа истраживачко-развојних лабораторија копнених снага САД, “екстремно ниски губици западне алијансе у рату против Ирака 1991., поставили су стандард који је многе зачудио. Пресликавање тог стандарда у будући рат, води роботизацији рата.”¹⁹⁾

Минијатуризацијом робота-ратника, њиховим свођењем на *мини*, *микро* и *нано* димензије (“*нано-ратници*”), (о будућим напредним роботима - андронидима, а тиме и ратницима, са органским умом, да се и не говори), већ је начињен природан корак у процесу *повлачења сопственог људства из првих борбених линија у ратовању са класичним противником*, оним из војно-технолошког каменог доба. Према Тофлеровом мишљењу, “*паметна оружја*”, војни копнени, ваздушни, поморски мини роботи, затим сателити, ласери велике снаге, еколошко-биолошко-климатска (метеоролошка) оружја и високотехнологизована специјална дејства и операције малих, али високо разарајућих димензија, заузеле почетком 21. века преовлађујуће место у настајућим формама ратовања Сједињених Држава и тзв. међународне „коалиционе“ заједнице. Заједничко ткиво које ће повезивати и детерминисати ратоводство војски ове цивилизације неће, међутим, бити хардвер већ - знање.

Војно-технолошка револуција у Сједињеним Државама, започета осамдесетих година 20. века, која се из године у годину убрзава, намеће и отвара нове путеве за фундаментално мењање постојећих конвенционалних војних и безбедносних приоритета, циљева, форми и институција, као и доктринарних и стратегијских

18) Ц. Кантон, исто, стр. 343.

19) Шире импликације нових, аутономних, “паметних” оружја, извијачких, обавештајних и борбених авиона-робота/дронов, подморница-робота, робота - ратника, изнео је својевремено и Хенри Јуен, један од водећих истраживача и експерата за противподморничко ратовање, у интерном папиру непосредно по завршетку првог рата против Ирака: “Један од најважнијих циљева у развоју новог оружја би требало да буде смањење, или потпуно одстрањивање људског ризика. Просто речено, оружје или опрема требало би да буду, до мере колико је то могуће, без људске посаде, значи - роботизовани”. А. Toffler, исто, стр. 110.

оквира, формираних на претходној, вишедеценијској матрици биполарног међународног поретка равнотеже моћи суперсила, истовремено постављајући стандарде за формулисање и антиципирање нових.²⁰⁾

Међу могућим правцима новог приступа и кретања, истичу се, међу осталим, следећи: драстично смањење оружаних снага; постепено нестајање масовне, регрутне војске (од 1974. године америчка војска је професионална); нестајање традиционалне поделе на три вида војске; неодвојивост ваздушно- копнених операција једних од других, и њих заједно од космичко-сателитске компоненте; напуштање старих форми војне организације и стварање нових; стварање високоспецијализоване и високотехнологизоване војске; стварање новог професионалног кадра - “информативних, кибер ратника”; улагање неуобичајено високих средстава у војно истраживање и развој; издвајање ексклузивног круга земаља са високотехнологизованим и софистицираним оружаним снагама.

НОВА, СУН-ЦУОВСКА, ГЛОБАЛНА АМЕРИЧКА НАДМОЋ – ПУТЕМ “МЕКЕ МОЋИ”

Нова војна високотехнолошка информационо-комуникационо-компјутерска моћ и вођство САД, као димензија свеукупне војне моћи САД за 21. век, односно, нова војна надмоћ САД заснована на новом извору силе - на новој војној високотехнолошкој информационо-комуникационо-компјутерској инфраструктури и лидерству, успостављена и постепено уведена у оружаним снагама САД у последње две деценије, испољава се у три кључна аспекта.

Први је, усавршен, целовит и интегрисан сателитски и сензорски, орбитално стациониран и подупрт, глобални ISR и C412 систем. ISR је систем надзирања, извиђења, рекогностирања и прикупљања обавештења и података, пре свега војне и безбедносно-обавештајне,²¹⁾ а затим и политичке, технолошке и друге природе, док је C412 је спрегнути систем, односно интегрисана мрежа и инфраструктура војног командовања, контроле, комуникације, компјутерске обраде и обавештајне функције.

20) “САД морају тако подесити своју војну и своју спољнополитичку стратегију у том смислу да оне одражавају нарастајућу компаративну предност Америке у информационим ресурсима”. J. Nye, W. Owens, „Americas Information Edge”, исто, стр. 23.

21) Војна обавештајна функција добила је у САД и ново име - “информациона владавина”. Према исказу америчког генерал-мајора Виљема Неша, *верификација* војног дела Дејтонског мира у Босни средином деведесетих година, спроводила се на следећи начин: “У Босни ми немамо аргумените. Једноставно им предамо видео снимке, и они уклањају своје тенкове”. Walter Wriston, “Bits, Bytes and Diplomacy”, *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 5, September/October 1977, str. 178.

Други аспект је, прецизно и доминантно знање, тј. предност у познавању бојишта, борбеног простора, целовита слика о њему, и то у реалном времену - тзв. *ситуационо знање*, или “*ситуациона свест*” која је производ јединственог и интегрисаног ISR. и C⁴I² система - “*система система*”. Овакав један глобализован, “орвелизован” надсистем омогућава Сједињеним Државама систематско, континуирано праћење (у реалном времену), класификовање, обраду, пренос и вишедимензионално приказивање војних и других информација о веома сложеним појавама, ситуацијама и догађајима који се дешавају на великим географским просторима. Према адмиралу Оуенсу.²²⁾ “систем система”, путем интегрисане мреже разноврсних сензора (сателитских, радарских, термо, видео, акустичних, инфрацрвених итд.) обезбеђује континуирани надзор по сваком времену и пружа сложена информацију, “ситуациону свест”, војном кориснику о потенцијалном или, пак, о актуелном бојишном простору величине око 320 км са 320 км и, дакако, у реалном времену. (Поређење са укупним просторним “габаритом” бивше СФР Југославије, или садашње Републике Србије, најбољи је и нама најближи начин сагледавања капацитета америчког војног ISR-C⁴I² система највише технологије.) *Пандан некадашњој трци у нуклеарном наоружавању као детерминишућој категорији хладноратовске биполарне парадгме, данас би могла да буде војна технолошка трка у “систему система”*.

Трећа битна димензија и компонента нове војне моћи Сједињених Држава јесте остварени ниво и квалитет прецизности оружја, њихов домет и разорна моћ, њихово вођење и упућивање са великих даљина, као и интегрисаност са “системом система”.

Међутим, међу америчким војним аналитичарима било је и оних који су одговоре на изазове и дилеме у вези са смислом, карактером и глобалном улогом оружаних снага САД у епохи униполаризма у међународним односима, налазили не толико, или не само, у постављању и дефинисању радикално нових принципа и приоритета детерминисаних импресивним резултатима војнотехнолошке револуције у последњој деценији. Они су их проналазили више у преиспитивању и трансформацији постојеће структуре оружаних снага, у релокацији и преусмеравању буџетских средстава без захтева за њиховим повећањем, стављањем нових нагласака, и остварењем уштеда унутар постојеће војне структуре и организације.

Тако, на пример, за *Виљема Одома*, генерал-потпуковника у пензији и својевремено директора Студија за националну безбед-

22) J. Nye, W. Owens, исто.

ност Хадсон института,²³⁾ САД су, од средине осамдестих година прошлог века, улагале све више средстава и технологије у поморску моћ - морнаричку авијација са групама носача авиона и у морнаричку пешадију (марински корпус). Међутим, поморска моћ, по њему, у све већој мери застарева и постаје непотребна и прескупа у условима постојећих технолошких могућности, капацитета и предности којима располажу ваздухопловство и копнене снаге, а посебно у условима њиховог обједињеног дејства (ваздушно-копнена битка). Према десетогодишњем плану Пентагона средином деведесетих година, било је предвиђено 260 милијарди долара за одржање ваздушне моћи САД базиране на борбеним групама носача авиона, а „само“ 126 милијарди за одржање ваздушне моћи САД (тактичке и транспортне) базиране на копну (у самим САД и изван њих). Слично овоме, 152 милијарди долара је било планирано за морнаричку авијацију и носаче авиона за потребе тзв. снабдевања и модернизације, а „само“ 56 милијарди за „копнено“ ваздухопловство.²⁴⁾

Морнаричка ваздухопловна моћ САД, стационирана на носачима авиона, по генералу Одому, најскупљи је начин изручивања бомби и ракета на циљ, будући да САД имају сталне ваздухопловне базе у три, за њих, кључна, витална светска геополитичка и војно-стратегијска региона изван самих САД - Средњи Исток, Европа и Северноисточна Азија. (Један винг - око 70 бомбардера, може се, на пример, пребацити из САД или Немачке у регион Персијског залива за 24 часа). Исти случај нерационалности, застарелости и губитака је и са морнаричком пешадијом којој је потребно несразмерно више времена да дође до места искрцавања него копненим снагама у време постојања широкотрупних путничких авиона и војних транспортера Ц-17 и Ц 5А. Неефикасност, расипање средстава, застарелост и крутост у структури оружаних снага САД, Одом је видео и у томе да се највећа промена у структури војне моћи САД од 1991. год. и првог америчког рата против Ирака, огледала у тенденцији смањивања капацитета моћи копнених снага и ваздухопловства, у односу на морнарицу. (Тако је морнарица крајем деведесетих година остала на 12 носача авиона, при чему је само једна борбена група у наредних десет година коштала око 50 милијарди долара, док је број тешких копнених дивизија, чија је цена за десет година употребе била 10 милијарди, смањен са 18 на 10).

Компаративна предност, вођство и надмоћ САД на подручју „система система“ омогућили су и обезбедили овој суперсили *но-*

23) William Odom, „Transforming the Military“, *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 4, July/August 1977, стр. 54-64.

24) Исто.

ви, орвелијански и “сунуовски” вид и извор војне и политичке моћи - тзв. меку моћ. Способност, капацитет обликовања, контроле света и владања и без класичног рата (у његовом ужем смислу), или уз његову допунску употребу и помоћ као крајњег средства. Ратовање, односно, “тврда моћ” какве их познајемо, све више постају додатак “мекој моћи”, а не обратно.

У основи “меке моћи”, онако како је дефинише Џозеф Нај, један од идеолога-стратега америчке глобалне политичко-војне стратегије, лежи “способност да се постигну жељени исходи у међународним односима више путем привлачења, него присилом. Односно, кроз убеђивање других да следе или да прихвате норме и институције које производе жељено понашање... Уколико нека држава (нпр. САД - прим. Д.Н.) може учинити у очима других своју моћ легитимном, и основати међународне институције које их охрабрују да каналишу или ограниче своје активности, њој (САД) неће бити потребно да троши толико својих скуних традиционалних економских или војних ресурса²⁵⁾ Према томе, “мека моћ”, може служити и као својеврсни мултипликатор америчке дипломатске моћи и дипломатије, уопште, (ширење и наметање “привлачености америчке демократије, културе, начина живота и слободног тржишта”), и као учвршћивач везе између америчке спољне политике и војне моћи (нова симбиоза која, по први пут, ове две функције стапа у једну. и врло ефикасну функцију, потирући традиционалну разлику међу њима).²⁶⁾

Но, поред ове две, “мекше”, сврхе, “мека моћ” Сједињених Држава има и неке “тврђе”, значајније стратегијске потенцијале и функције. Прва би могла бити у томе што она постаје снажни инструмент и вид *новог, постбиополарног, постнуклеарног континента и детерента САД* - сузбијања и одвраћања, по релативно ниској цени, свих традиционалних војних претњи и опасности, свих старих и нових противника и непријатеља за које се сматра да угрожавају животне националне интересе Америке. “САД могу употребити своје информационе ресурсе за то да увуку Кину, Русију и остале моћне државе у дијалог о безбедносним питањима да би их спречиле у томе да постану непријатељске. У исто време, информациона надмоћ Америке може јој помоћи да спречи државе као што су Иран и Ирак, које су већ непријатељске, да постану моћне.”²⁷⁾ За Наја и Оувенса, “концепт детерента који се подвргава америчком војном ‘систему система’ који настаје, предвиђа војску

25) J. Nye, W. Owens, “Americas Information Edge”, исто, стр. 21.

26) „...вештачки оштра дистинкција између војних и политичких средстава онемогућава-ла је САД да сузбијају пропаганду мржње која је подстицала етничке сукобе”. Исто, стр. 23.

27) Исто, стр. 20-22.

довољно снажну да спречи било коју страну војну акцију без улажења у сразмеран војни ризик или трошак. Они који замишљају један војни сукоб са САД мораће да се суоче са тим да ће оне бити способне да зауставе и врате на почетак било какву непријатељску акцију, са малим ризиком по америчке снаге”.²⁸⁾

*Предност овог вида војне и политичке моћи у односу на “тврду моћ” је, дакле, у томе што се помоћу ње, односно њеног кишобрана, остварују планетарни интереси и циљеви без великог ризика ратних дејстава и великих губитака у, за САД, најосетљивијем ресурсу - људима, када великог непријатеља и велике претње више нема, а када треба “оправдати” нове, мале непријатеље и малу претњу за САД.*²⁹⁾

Друга стратегијска сврха “меке моћи” била би у томе што она *Сједињеним Државама* може омогућити и обезбедити да *очувају и учврсте водећу улогу, како у старим војно-политичким савезима* (из времена биполаризма), *тако и у новим, ad hoc коалицијама*. Са кишобраном “меке моћи” у свом поседу, САД себе виде и позиционирају као “природног” лидера свих војних коалиција и (светих) алијанси са традиционалним савезницима, са новим партнерима из посткомунистичког света и са онима из арапског круга. *Ново коалиционо лидерство САД* ће у непосредној будућности, “у мањој мери произилазити из војног капацитета за сламање било ког противника, а више из способности да се хитно смање нејасноће кризних, насилних ситуација, да се одговори на флексибилан начин, и да се сила употреби само тамо где је неопходно, са високом прецизношћу и тачношћу.”³⁰⁾

У постхладноратовско-нуклеарним европским и глобалним геополитичким и геостратегијским околностима, амерички кишобран “система система” појављује се по свом значају и улози као својеврсна замена за некадашњи класични нуклеарни кишобран који, дакако, и даље постоји. (“Управо онако као што је нуклеарна доминација била кључ коалиционог лидерства у старом добу, информациона доминација ће бити тај кључ у информационој ери.”)³¹⁾ У циљу очувања своје коалиционе лидерске позиције и лидерске, супериорне позиције у “мекој моћи” у односу на своје савезнике (и истодобно конкуренте, такмаце), САД су спремне и

28) Исто, стр. 25.

29) “Надмоћно знање о бојништу не може смањити ризик губитака у људству на нулу, али га може држати на довољно ниском нивоу да би се сачувала јавна америчка подршка за употребу силе”. Исто, стр. 25.

30) Исто, стр. 26-27.

31) Исто, стр. 27.

принуђене да “ситуационо знање” постепено и селективно деле са савезницима (транспарентност). Тиме САД стварају специфичну симбиозу између америчког вођства и савезника, управо у циљу да се вођство задржи.

Трећа функција америчке “меке моћи”, њене супериорности у “систему система”, са којом се феномен меке моћи најчешће идентификује у јавности, била је, за Наја и Оувенса, дугорочне и *традиционалне мисионарске, политичке природе* - потпора и подршка у испуњавању “четири витална задатка америчке спољне политике”³²⁾ : помоћ преосталим недемократским земљама у њиховом демократском преображају-транзицији; заштита, спречавање, нових посткомунистичких демократија од повратка уназад; онемогућавање регионалних сукоба и њихово решавање и стављање под контролу; решавање нових, тзв. асиметричних међународних претњи и опасности – стратешког криминала и тероризма, дроге, еколошке кризе и пролиферације оружја за масовно уништење. “Овај нови политички и технолошки пејзаж”, износе огољено Нај и Оувенс, “скројен је за САД тако да га оне, на основу својих страховитих средстава меке моћи, искористе за то да пројектују привлачност својих идеала, идеологије, културе, економског модела, друштвених и политичких институција, и да извуку предност из свог међународног пословања и телекомуникационих мрежа. Америчка популарна култура, са својим слободарским и егалитаристичким правцима, доминира филмом, телевизијом и електронским комуникацијама. Америчко високо образовање привлачи око 450.000 страних студената годишње...Америчко лидерство у информационој револуцији генерално је увећало свест и отвореност света према америчким идејама и вредностима... Снажна демократија код куће, коју модерне комуникације чине доступном широм света, може се потхрањивати увећањем и проширењем мирољубиве заједнице демократија, која је, коначно, најбоља гаранција једног безбедног, слободног и напредног света.

*

* *

Једна од најкрупнијих, ако не и најдалекосежнија, последица високотехнолошког револуционисања војне моћи САД за 21. век, тиче се *самог смисла и будућности рата и ратовања*, задире у саму њихову *бит и суштину* и покреће питање њиховог *новог одређења*. На “трећем” и „четвртог“ таласу цивилно-војне научнотехнолошке револуције, амерички војни и цивилни планери и стратегијски антиципатори-креатори, разрадили су и разиграли радикално нове облике рата и ратоводства. Међу њима су и тзв. *не-*

32) Исто, стр. 30-33.

смртоносни рат, а и виртуелни, кибернетски рат, тј. стварни рат, али као виртуелну стварност. Министарство одбране САД поставило је, још 1992. године, доктрину “меког убијања” у несмртоносном рату софистицираним, “несмртоносним” оружјем. Према једној дефиницији, несмртоносне војне технологије су оне “које могу да предвиде, открију, искључе или негирају употребу смртоносних средстава и да, дакле, минимизирају убијање људи”³³⁾ Такве технологије морају бити “финансијски рационалне, еколошки пријатељске и за своју првенствену сврху не смеју имати “узимање људског живота”.

На истеку прве деценије 21. века несмртносни рат још увек је само међустепеница између политичко-дипломатских акција према непријатељу (нпр. преговори, притисци, уцене, условљавања, трговина, нагодба и сл.) и класичног - крвавог рата и још није проста замена за рат или продужетак мира. Он је, како Тофлерови кажу, “нешто друго, нешто радикално ново у глобалним односима, међуфеномен... арена за надметање у којој већи број исхода може бити одлучен без крви. То је револуционарни облик војне акције који доследно одсликава цивилизацију трећег таласа која се рађа.”³⁴⁾

Бавећи се надахнуто надолazeћим феноменима „екстремне будућности“, међу њима и будућношћу рата и безбедносним ризицима, и бринући првенствено за опстанак САД а и за судбину света, футуриста Џејмс Кантон мисли да је „Трећи светски рат већ почео. То је другачији рат који се води идејама а не само бомбама, а његово поприште су електронски медији и физичке територије... После 11. септембра“, сматра он, „сви морамо другачије да гледамо на рат. Реч је о новом начину изражавања непријатељства чија ће правила и обим, па и оружје које ће у томновом непредвидивом рату бити коришћено, одредити 21. век.“ По њему, „своје схватање рата и мира морамо ускладити са измењеном стварношћу 21. века, на коју ће утицати нове разноврсне силе сиромаштва, енергије, демографије, климе, трговине и религије. Морамо преиспитати своје погледе на то какав рат постаје... Наш однос према будућности рата“, закључује Кантон, „одредиће будућност наше цивилизације... Но, истовремено морамо знати ко су наши непријатељи.“³⁵⁾

33) Видети, А. Toffler, исто, стр. 127.

34) Исто, стр. 134-135

35) Džejms Kanton, *Ekstremna budućnost. Najznačajnije tendencije koje će promeniti svet u narednih pet, deset ili dvadeset godina*, Clio (Opstanak), Beograd, 2009, стр. 282, 284. Кантон предвиђа и набраја „Дванаест најјачих оружја терориста у 2025. години“ (што апсолутно не искључује и њихову употребу и примену од стране неке велике силе - војни државни тероризам): неуротехнолошки рат; биолошко оружје; квантно оружје; заразне

Закључно антиципативно и помало, такође, футуристичко размишљање, на полазном сун-цуовском трагу, аутора овог текста о рату и о његовом смислу и његовој улози у наредним деценијама, отвара и једно изазовно питање: не налазимо ли се на почетку једног сасвим новог доба у коме агресивни, освајачки или пак само одбрамбени, класични, “крвави” и нуклеарни рат војно-технолошки заостале земље, земље првог или другог таласа на пример, једноставно више неће бити могућ, ни у самом његовом зачетку, чак ни као замисао? Доба у коме ће војна сила трећег, четвртог или петог војног високотехнолошког таласа, земљи у каменом војно-технолошком добу, једноставно испоручити виртуелизацију могућег рата, његовог вођења, исхода, последица, краја; у коме ће се, о чему је два и по миленијума унапред тако модерно размишљао Сун-Цу, водити рат без рата, у коме ће до победе (капитулације) доћи без физичког контакта-борбе? И, не налазимо се можда на почетку доба у коме се право на одбрану можда неће ни постављати, нити постојати?

Dusan Nikolis

WAGING WAR WITHOUT WAR – THE FUTURE (AN IDEAL) OF THE UNITED STATES WORLD DOMINATION?

Summary

Famous Chinese military thinker, strategist and philosopher Sun-Tzu, the author of the classic, ancient and until today unsurpassed book *The Art of War* says in the chapter “Offensive Strategy” that “to subdue the enemy without fighting is the acme of the skill and art of warfare”. At the beginning of the 21st century the thought of Sun-Tzu seems to be affirmed in the planetary framework, in the form of the concept of control and domination of the USA in majority crucial world geopolitical regions, except the vast Russo-Asian and Chinese ones, as well as through the key global economic, financial, technological, IT, info-communication and propaganda mass-media flows in which has been in-built the latest US military info-communication-computer global power. Even today, not to mention the future, Sun-Tzu’s maxim is getting the widest possible meaning of subduing the “rest of the world” and mastering it without combat, in a “peaceful” and “soft” manners, by its enforced adaptation and amalgamation to the ruling values, interests, needs, institutes of the American super-power – as the apex of all skills.

болести; отровне хемикалије; прљаве бомбе; оружје на бази импулсне енергије; сателити; бежични интернет; RFID и GPS мреже; биологија човека, исто, стр. 290.

High-technological and highly sophisticated revolution in the US armed forces, specially the development of an all-embracing integrated global “system of systems” (C4I2) determines the very new form, character, meaning and task of the American global military power for the 21st century. The US leadership and supremacy in the field of “system of systems” ensures it the new, Sun-Tzu like, form, and source, of military and political power – the so called soft power as the capacity to (re) shape the world and control it without resorting to classical war. Warfare – “hard power” as it is known to us for centuries, is on the way to become an annex, an aid to the “soft power”, or the ultimate instrument of influence and power.

In the third or fourth wave of the revolution in US civilian-military technological and scientific domain, an important change and new determination of the very meaning of the substance and future of war and warfare themselves, emerge. Radically new forms of war and waging of war – such as the non-lethal or virtual cybernetic war, i.e. the real war in the shape of virtual reality, or the doctrine of so called soft killing in the non-lethal war – are becoming of growing significance.

Key Words: USA, War, Sun-Tzu, US Global domination, US Military power, Soft power, “System of systems”, High-tech revolution in US military affairs, Non-lethal and Virtual wars.

ЛИТЕРАТУРА

- Смиља Аврамов, *Постхеројски рат Запада против Југославије*, Идиј, Ветерник, 1997.
- Марк Амстуц, *Међународна етика. Глобална политика: појмови, теорије и случајеви*, Службени гласник, Београд, 2008.
- Мајкл Волзер, *Праведни и неправедни ратови. Морални аргумент са историјским примерима*, Службени гласник, Београд, 2010.
- Džejms Kanton, *Ekstremna budućnost. Najznačajnije tendencije koje će promeniti svet u narednih pet, deset ili dvadeset godina*, Clio, Beograd, 2009.
- Весли Кларк, *Модерно ратовање. Босна, Косово и будућност оружане борбе*, Самиздат Б-92, Београд, 2003.
- Ray Cline, *The Power of Nations in the 1990s: A Strategic Assessment*, United States Global Strategy Council, University Press of America, Washington D.C., 1994.
- Elliot Cohen, “A Revolution in Warfare”, *Foreign Affairs*, Vol.75, No.2. March/April 1996.
- Грегори Копли, *Уметност победе. Како друштва опстају и напредују*, Службени гласник, Београд, 2008.
- William Odom, „Transforming the Military“, *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 4, July/August 1977.

Душан Николиш, „Рат високотехнолошких трансатлантских варвара са Запада против СР Југославије 1999. године”, *Војно дело*, ратно издање, Београд, 1999.

Joseph Nye, William Owens, “Americas Information Edge”, *Foreign Affairs*, Vol. 75, No. 2, March/April 1996.

Sun Tzu, *The Art of War*; Translated by Samuel Griffith, Forward by Liddell Hart, Oxford University Press (UNESCO collection of representative works, Chinese series), London, 1963, paperback edition 1971.

Alvin and Heidi Toffler, *War and Anti-War: Survival at the Dawn of the 21st Century*, Little Brown and Company, Boston, 1993.

Walter Wriston, “Bits, Bytes and Diplomacy”, *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 5, September/October 1977.

Ноам Чомски, *Нови милитаристички хуманизам. Лекције Косова*, Филип Вишњић, Београд, 2000.

Хуманитарне војне интервенције (приредили Ј. Бабић и П. Бојанић), Службени гласник, Београд, 2008.

* Овај рад је примљен 5. јануара 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. марта 2012. године.